

Financováno
Evropskou unií

Inkluze LGBT* klientely a personálu v pobytových zařízeních pro seniory a seniorky

Rešerše zahraničních zdrojů

Projekt ESF „Systémové zavádění práce se sexualitou v domovech pro seniory a seniorky”

Jsme Freya – Institut sexuality a vztahů

Podporujeme organizace v budování sexuálně přívětivého prostředí.

Přejeme si, aby senioři a seniorky žijící v pobytových zařízeních měli možnost zdravým a svobodným způsobem naplňovat potřeby intimity, sexualitu a vztahy.

Freya – Institut sexuality a vztahů je neziskovou organizací, která se zabývá systémovým zaváděním práce se sexualitou v sociálních, zdravotnických a školských zařízeních. Věnuje se vzdělávání, odbornému sociálnímu poradenství, metodické podpoře a dalším aktivitám v oblasti sexuality lidí se zdravotním znevýhodněním, seniorů a seniorek.

Freya – Institut sexuality a vztahů

- Vzděláváme pomáhající profese, pečující a blízké osoby, veřejnou správu, cílové skupiny, studenty a studentky.
- Poskytujeme odborné sociální poradenství a metodickou podporu při práci s tématem sexuality a vztahů.
- Pomáháme při zavádění práce se sexualitou a vztahy v organizacích a specializované pozice konzultantky*konzultanta v oblasti práce se sexualitou a vztahy.
- Medializujeme téma a potřebnost jeho řešení.
- Pořádáme otevřené diskuze, konference a kulaté stoly k tématům sexuality, vztahů a sexuální asistence.
- Metodicky pomáháme zavést téma sexuality a vztahů v sociálních, zdravotních a školských zařízeních.

Kde nás najdete?

Web: www.freya.live

Facebook: [Freya.vzdelavani](https://www.facebook.com/Freya.vzdelavani)

IG: [freya_vzdelavani](https://www.instagram.com/freya_vzdelavani)

Obsah

- Úvod – vznik, účel a využití materiálu
- Co jsme chtěli zjistit
- Zjištění 1–5
- Příklady dobré praxe ze zahraničí
- Shrnutí
- Co si přečíst
- Slovníček použitých pojmů
- Seznam zkratek
- Zdroje řešeršovaných dat

Úvod – vznik, účel a využití materiálu

Tento informační materiál vznikl na základě rešerší zahraničních zdrojů v rámci projektu Systémové zavádění práce se sexualitou v domovech pro seniory a seniorky (r.č. projektu CZ.03.03.01/00/22_021/0001184).

Jeho primárním účelem bylo zmapovat pro organizaci Freya, z.s. zahraniční trendy a praktické postupy posledních několika let v oblasti inkluze LGBT* klientely a personálu v domovech pro seniory. Nejedná se o akademickou rešerši. Pro porovnání se situací v ČR a jako zdroje existujících tuzemských dat, postupů a příkladů dobré praxe jsme zařadili také zdroje z Česka.

Informace obsažené v tomto materiálu mohou při svém rozhodování a praktických postupech využít lidé na pozicích středního a vyššího managementu pobytových zařízení pro seniory, vzdělávacích organizací pro sociální a zdravotní služby, odborů sociální a zdravotní péče měst a obcí atd.

Dozví se mimo jiné, jak podpořit inkluzi LGBT* klientely a personálu v pobytových zařízeních pro seniory a seniorky, příklady dobré praxe a odkazy na další zdroje podpory.

Co jsme chtěli zjistit

Jak podpořit inkluzi LGBT* klientely a personálu
v domovech pro seniory?

Zjištění 1: Současný stav – heteronormativita jako základní rámec

Současná situace ve společnosti, která se propisuje do domovů pro seniory (DS): **heteronormativní** nastavení (heteronormativita je stereotypní koncept, podle kterého je cis heterosexuality normou, je tzv. přirozená, a ostatní sexuality a genderové identity jsou méně hodnotné, tzv. deviantní; podsouvá také ostré binární dělení lidí na cis hetero muže a ženy, zdůrazňuje mužství a ženství), resp. malá informovanost/ochota se informovat o genderové, vztahové a sexuální diverzitě.

Existují legislativní, **strategické a metodické dokumenty k LGBT* inkluzi na úrovni ČR a EU**, ze kterých lze vycházet, **aplikace v praxi je ale minimální**.

DS nepočítají s LGBT* resp. genderově, vztahově a sexuálně různorodou klientelou resp. zaujímají postoj „don't ask, don't tell” (na nic se neptej, nic neříkej).

Zároveň může docházet ke **zbytečné patologizaci LGBT* lidí** (charakterizovaných převážně negativně, jako oběti systému: izolovaní, neviditelní, bez dětí) a může se opomíjet jejich potenciál/strategie jak stárnout dobře i **potenciál inspirovat i cis hetero populaci** v přístupech ke stárnutí (**přesáhnout dominantní diskurz, kdy dobré stárnutí = dobře se vdát/oženit, mít děti, vnoučata**).

Zjištění 2: DS potřebují základní postupy pro zajištění inkluze LGBT* klientely a personálu

V rozhovorech s DS se objevují **požadavky na praktickou pomoc** – např. zda vůbec a jak začít rozhovor o možné sexuální orientaci či genderové identitě a jak zajistit respektující prostředí.

V ČR existují základní dokumenty, ze kterých mohou vycházet služby se zájmem o inkluzi LGBT* lidí (viz položky 1 a 2 na snímku Co si přečíst, které obsahují základní doporučení a metodiky).

V zahraničí jsou k dispozici materiály - např. od celoevropských oborových asociací jako **European Ageing network (EAN)** a **Alzheimer Europe (AE)**, které zdůrazňují koncept genderové, vztahové a sexuální diverzity.

Zjištění 2: pokračování

Jedná se o tyto materiály:

EAN, 2021: **Taboos and Prejudices in Long-term Care**

Freya na tento dokument v ČR upozornila článkem v časopise Sociální služby (NOVOTNÁ, Jolana. Sexualita, intimita a vztahy starších lidí v kontextu dlouhodobé rezidenční péče – bariéry a možnosti. *Sociální služby*. Tábor: APSS, 2023, roč. XXV., č. červen–červenec 2023, 19–20. ISSN 1803-7348).

AE, 2021-2023: **Sex, gender and sexuality in the context of dementia**: a discussion paper (2021) + a guide to raise awareness amongst health and social care workers (2022)

[**Pohlaví, gender a sexualita v kontextu demence**: diskusní dokument (2021) a příručka pro zvyšování povědomí (2022)]

Freya přeložila dokument „*Pohlaví, gender a sexualita v kontextu demence: Příručka pro zvyšování povědomí pracovníků a pracovníc ve zdravotnictví a sociálních službách*” ve spolupráci s Českou alzheimerovskou společností a Alzheimer Europe s finanční podporou Ježíškových vnoučat a ČALS. Dostupné z: https://www.freya.live/files_public/elfinder/CZ_Sex_Gender_report_final.pdf

Zjištění 3: Stejná péče pro všechny nemusí nutně znamenat kulturně kompetentní a inkluzivní péči

DS často zaujímají postoj „**všem poskytujeme stejnou péči, neděláme žádné rozdíly**”. Dalším dotazováním (např. „máte pokoje nejenom pro manželské, ale i registrované páry”, „máte v informačním systému jinou možnost sebeidentifikace než žena-muž”, „spolupracujete s LGBT* organizacemi”) se většinou dochází k závěrům, že organizace pracuje heteronormativně.

Stejná péče tedy pravděpodobně znamená péče unifikovaná nebo heteronormativní. „Jedna velikost” ale neseď všem.

Aby mohl fungovat systém práce se sexualitou starších lidí v DS pro všechny (bezpečí a pozitivní sexuální vyjádření klientely, dobré pracovní podmínky personálu a dobrovolnictva), **je třeba znát specifika jednotlivých skupin** (v celém spektru rozmanitosti, včetně cis hetero žen a mužů), a to **s přihlédnutím k historickým rámcům**, ve kterých jednotliví aktéři*aktérky vyrůstali*y (na osobu zaměřený přístup, který bude brát v potaz i LGBT*).

Zjištění 4: Práce s předsudky, stereotypy, hodnotovými a kulturními postoji

Základní překážkou práce s genderovou, vztahovou a sexuální diverzitou resp. LGBT* lidmi, jsou **předsudky a LGBT* nepřátelské hodnotové postoje**. Ty mají vliv nejenom na aktéry, ale také na struktury/systémy péče (makro-mikro úroveň).

Důležité je proto **s předsudky pracovat, ale v celé šíři rozmanitosti** – LGBT*, cis ženy, muži (např. předsudek/stereotyp „všichni muži jsou sexuální predátoři“, „při intimní hygieně je lepší, když žena poskytuje péči ženě, muž muži“, „LGBT* lidé jsou nemocní/deviantní/za svoji podstatu nemohou, ale neměli by mít hříšný sex“ atd.).

Zjištění 5: Jazyk a základní pojmy/koncepty

Abychom si mohli rozumět, potřebujeme dobře **komunikovat**. Základem komunikace je jazyk. **Jazyk je** i základní **institucí**, ve které fungujeme a která normuje naše vnímání světa (např. **generické maskulinum**).

Aby byl proces zavádění systémové práce se sexualitou, resp. inkluze LGBT* efektivní, **musí jazyk reflektovat pestrou realitu, tj. být také inkluzivní**.

Je třeba **vysvětlovat také základní terminologii a obsah termínů/konceptů** týkajících se LGBT* lidí a lidí obecně jako: homofobie, transfobie, násilí a mikroagrese, intersekcionalita, menšinový stres, coming out, proces potvrzení žitého genderu, sexuální orientace a genderová identita, ageismus, ableismus.

Je důležité osvojit si **zásady respektující a nenásilné komunikace**.

Příklady dobré praxe ze zahraničí

Vzdělávací program zdarma od National LGBTQAI+ Health Education Centre, Fenway Institute, USA

Trans a genderově různorodí starší dospělí:

<https://www.lgbtqihealtheducation.org/courses/trans-and-gender-diverse-older-adults/>

Kurz zdarma US organizace Services and Advocacy for Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Elders (SAGE) nejstarší nezisková organizace v USA na podporu LGBT* starších lidí)

National Housing Initiative – podpora pro zájemce o výstavbu LGBT* přátelských zařízení pro seniory*seniorky

<https://nhi-sagecare.talentlms.com/index>

Příručka AgeUK – NGO z Velké Británie

Příručka pro laskavé služby stárnoucím lesbám, gayům, bisexuálním a trans lidem, aby se mohli cítit bezpečně a sami sebou:

<https://www.ageuk.org.uk/our-impact/programmes/safe-to-be-me/>

Shrnutí

Prostředí je **heteronormativní** (včetně státní správy a samosprávy – makro úrovň) v ČR poměrně silně, na západě se rychle pozitivně mění.

Domovy pro seniory (DS) proto nereflektují genderovou, vztahovou a sexuální rozmanitost klientely, zastávají přístup „na nic se neptej, nic neříkej” a „ke všem se chováme stejně, není třeba nic řešit”.

Opora v legislativě a ve strategických dokumentech je, ale zůstává na papíře.

Pokud se DS chtějí tématu věnovat, **chybí jim praktické návody (existují, ale neví se o nich – viz zdroje dat 1–4, selhání makro úrovň).**

Kulturně kompetentní péče: na osobu zaměřená péče, která bere v potaz vliv genderové identity a sexuální orientace (resp. jak se k nim společnost vztahuje) na stárnutí. **Přístup „jedna velikost sedí všem” nestačí.**

Oblasti, které vyžadují citlivé, komplexní a vytrvalé intervence: předsudky, stereotypy, postoje, jazyk.

Co si přečíst

- 1) *LGBT senioři/rky – neviditelná menšina: situace stárnoucích leseb, gayů, bisexuálních a trans osob v České republice a perspektivy LGBT přátelské zdravotní a sociální péče.* Praha: Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, 2016. ISBN 978-80-88175-07-0. Dostupné z: https://bit.ly/Neviditelna_mensina
- 2) *Sociální služba přátelská k LGBTI+ lidem.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2022. ISBN 978-80-7421-251-2.
- 3) HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. Sexualita a stárnutí – průsečíky ticha. Využití intersekcionalního přístupu při studiu zkušenosti stárnutí LGBT osob. In: *Gender a výzkum / Gender and Research.* 2018. 19(2), str. 55-74. Dostupné z: <https://www.genderonline.cz/pdfs/gav/2018/02/04.pdf>
- 4) *Pohlaví, gender a sexualita v kontextu demence: Příručka pro zvyšování povědomí pracovníků a pracovník ve zdravotnictví a sociálních službách.* Český překlad anglické verze vydané Alzheimer Europe vydán ve spolupráci Freya, z.s. a Česká alzheimerovská společnost v roce 2024. Dostupné z: https://www.freya.live/files_public/elfinder/CZ_Sex_Gender_report_final.pdf

Slovník použitých pojmů

Heteronormativita – předpoklad, že všichni jsou heterosexuální, že jen heterosexuality je normální sexuální a citová orientace a implicitně tedy, že heterosexuální identita a vztahy jsou nadřazené ostatním identitám a vztahům, heteronormativní kultura podporuje prostředí, kde jsou LGBT* lidé diskriminováni*

Cis(gender) osoba – osoba, jejíž genderová identita se shoduje s tím, jaké pohlaví jí připsali po narození (např. osoba, kterou po narození označili jako muže a která se cítí jako muž, je cis muž)*

Patologizace – nespravedlivé nebo chybné posouzení někoho nebo něčeho jako abnormálního, zejména z lékařského nebo psychologického pohledu

Ageismus – “věková diskriminace je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci“ (Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D.)**

* Definice jsou převzaty ze [slovníčku pojmů Prague Pride](#), kde najdete také vysvětlení pojmů coming out, menšinový stres, intersekcionalita atd.

** Definice převzata z webu [ageismus.cz](#).

Seznam zkratk

LGBT* – lesby, gayové, bisexuální a transgender osoby a další genderově, vztahově a sexuálně rozmanití lidé

DS – domov pro seniory

EAN – [European Ageing Network](#)

AE – [Alzheimer Europe](#)

Zdroje řešovaných dat

1. [Seniorský program PROUD z.s.](https://bit.ly/Neviditelna_mensina): hlavní výzkumná zpráva LGBT senioři/seniorky – neviditelná menšina (NOVOTNÁ, J., a kol. *LGBT senioři/rky – neviditelná menšina. Situace stárnoucích leseb, gayů, bisexuálních s trans osob v České republice a perspektivy LGBT přátelské zdravotní péče*. Platforma pro rovnoprávnost, uznání a diverzitu, z. s., Praha 2016. Dostupné z: https://bit.ly/Neviditelna_mensina)
2. Výstupy pracovní skupiny MPSV k LGBT* inkluzivním sociálním službám, která vznikla v rámci projektu „Rozvoj systému sociálních služeb“ s reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0003739 (Výstupy Klíčové aktivity 7 – Podpora legislativních a metodických změn v systému sociálních služeb – Téma LGBT komunity v rámci sociálních služeb)
3. European Ageing Network
4. Alzheimer Europe
5. Google scholar com
6. Google scholar cz

Financováno Evropskou unií

Inkluze LGBT* klientely a personálu v pobytových zařízeních pro seniory a seniorky

Autorka: Mgr. Jolana Novotná

Odborná spolupráce: Mgr. Lucie Šídová, Mgr. Petra Kutálková, PhD., Mgr. Anna Tůmová, Mgr. et Mgr. Kamila Šimková

Vydala: Freya – Institut sexuality a vztahů

Březiněveská 92, 250 64 Hovorčovice

web: www.freya.live; FB: [Freya.vzdelavani](https://www.facebook.com/freya.vzdelavani); IG: [freya_vzdelavani](https://www.instagram.com/freya_vzdelavani)

E-book vznikl v rámci projektu Systémové zavádění práce se sexualitou v domovech pro seniory a seniorky financovaného Evropskou unií, který byl podpořen z Evropského sociálního fondu – Operačního programu Zaměstnanost.

Dále si můžete přečíst:

- [Sexualita lidí ve vyšším věku](#)
- [Sexualita u lidí s demencí](#)

Tento materiál je licencován licencí Creative Commons BY-SA (Uveďte původ-Zachovejte licenci).

